

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות

- א. משך הבחינה : שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה :
בשאלון זה שני חלקים. עליכם לענות על אחד מהם (סך הכול – 100 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין.
- ד. הוראות מיוחדות : אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד, יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

בשאלון זה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד; חלק ב – שירים שלא נלמדו.
ענו רק על חלק אחד בשאלון (חלק א או חלק ב). בחלק שבחרתם ענו על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד (100 נקודות)

לפניכם קטע מתוך הרומאן "בסוף יום" מאת עינת קאפח.¹
קראו את הקטע, וענו על חמש השאלות 1–5 שאחריו (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

"סבאאאאאא, מה אתה עושה פההההה?"

לבו של משה כמעט לא עומד בפרץ החיים שנזרק מתוכה, כשידיה המתוחות הרעננות עוטפות את צווארו המחוץ ושבע הימים. ליאור, הוא מגלגל בלשונו את שם נכדתו הבכורה האהובה. להוריה היא אור, אך יודעת היא ויודעים גם הם כמה אור מכניסה היא לחייו, גם אם רחוקה היא. משה מתחיל לצחוק ושם ידו במרכז חזהו.

"לאט לך, נכדה, אני לא צעיר."

"צעיר, זקן, מה זה משנה, כולנו נמות יום אחד. מה שחשוב זה מה שעכשיו, הרגע הזה." והנה מתחילה ליאור להשמיע את משנתה, שלמדה בטיוליה במזרח.

"לי נראה משום מה שדווקא דחוף לך לברוח מהעכשיו," אומר משה כשהוא מבחין בתרמיל גדול ומפות מבצבצות מתוכו. "הרגע הזה שלך כבר נמצא בתחנה הבאה. העבר אין והעתיד עדיין. לא הספיקו לך נפאל, תאילנד, לאוס, וייטנאם וקמבודיה?"

"זכרת," כך ליאור בחיך, יודעת שסבה אינו מאבד טיפה, אבל יש עניינים שאינו מבין. כשטיילה שם בארצות המזרח דאגה בכל תחנה לקנות גלויה, להיכנס לסניף הדואר הקרוב ולשלוח אליו. נדמתה בעיני עצמה התיירת האחרונה בתבל שעוד שולחת גלויות בדואר, אבל לא רק משום שסבה אינו מעוניין באינטרנט או בטלגרם, אלא שגם היא יודעת שכשיחלפו השנים והדורות, ייוותרו אחריה הגלויות וסיפורי המסעות שעשתה, ולא מיליוני המילים שהיא שולחת לחלל המרחף במחשב. מילים שעפות לכל העולם ומגיעות לכל קצה, אך הן קיימות ולא קיימות, נוכחות ונפקדות, הן כאן ועכשיו, אך ממשות בסופו של דבר אין להן. לכן שלחה גלויות, לא רק עבורו, אלא גם עבורה. רצתה שיוותר איזה דבר אחריה בעולם.

"מה יש לכם אתם שצריכים לעסוק במרדף ואז בבריחה מאותו הדבר שהשגתם?" מעיר סבה את הרהוריה, נוקב פתאום.

"רק אל תגיד לי מה עם חתונה ומתי תסתדרי."

"ומה עם חתונה ומתי תסתדרי."

"ככה אני," היא צוחקת, "תאבת נדודים."

¹ עינת קאפח, "בסוף יום", הוצאת ידיעות אחרונות-ספרי חמד, ישראל, 2022, עמודים 72–75.

ועם כל שיטוטיה דווקא בירושלים בחרה להשתקע כשלמדה לתואר הראשון ומצאה בכל שבוע את הפנאי לבוא לאכול ארוחת ערב של סלט וטחינה איתו ועם שלמה, ואף על פי שגדלה בצורת חיים שרחוקה ממשה, התקרבה אליו בשנותיה הסטודנטיות ומצאה את מקומה בלבו. ופתאום, בלי ששאלה רשות, מתחילות לזרום ממנה המילים והשאלות והטענות ללא מענה: "ארץ קטנה פה, סבא, וחושבים שאנחנו מרכז העולם. כבד עלי פה ודביק לי. אומה קטנה כמו דבק מגע, לא משחררת, ביחד-ביחד, והצבא מלא טקסים ותלכי לפה ותעמדי שם ובהצדעה ובגרות על הפנים. אתה יודע שבנפאל תלויים פעמונים גדולים במקדשים שלהם, אפילו לא במקדש, אלא סתם כך באמצע ההימלאיה, וכל מה שאתה עושה זה לעבור לידם ולתת טפיחה קטנה והם מסתובבים מאליהם. כך, הם מאמינים, עולות התפילות לשמים. סידור נוח, תפילה בלי מאמץ ופעמון שעושה עבורי את העבודה. גלינג, והבקשה כבר למעלה. ושלא תחשוב, הם לא טיפשים ויש להם תורות עתיקות מאוד. פה ארוך וכבד וחם." היא ממחרת פתאום לפתוח חלון, כמו נוכחותו של משה הכניסה לחדרה יראת רצינות.

כמו אביה היא, כך לעצמו משה, חורכת קירות. ואם תאמר שאין הדור הולך אחרי הוריו, ודאי שהיא מצטטת את חיים. אך בקול הוא עונה, "הלוא בחרת ללמוד ארכיאולוגיה, והנה את בעצמך מעמיסה עלייך את כל שכבות החיים."

"חפרתי לך, אה?"

ומשה, שמרגיש את משא הזמן ותלי התלים של רגשותיו, נחלש.

"יש פה איזה מקום שאוכל לשבת בינתיים?"

"בטח, בטח," אומרת ליאור וממהרת בתנופה להעיף את מה שעל המיטה, כולל משקפת ומצלמה, אל הרצפה. למה לה משקפת, אם היא חופרת במעבה האדמה? אבל היא נפש שממריאה למרחקים. וטוב שהחדר מרופד בשטיח עבה, מה שקוראים מקיר לקיר. לא מנקים מתחת לשטיח, אומר משה לעצמו, רק מכסים. התיישב בין לבין וכבר מעד מפה גדולה וניסה לקום ממנה, חרד שאולי קרע את מצדה או את תל גור.

"לאן את נוסעת, בנימין מטודלה?"

כשליאור מתיישבת לצדו ומתחילה להכניס בגדים בתפזורת אל תוך התרמיל הגדול, משה מחייך ומרוקן לה אותו על המיטה.

"תני לי. את זה למדתי מסבתא."

"אפשר לחשוב לאן כבר נסעת."

"לא לי, לבנים לצבא. אבל מה יהיה איתך?"

"מה יהיה איתך, סבא, כל הזמן בתפקיד? תשחרר קצת."

"איך אפשר? יש לי תפקיד. גם לך."

הוא מתחיל לגלגל את הבגדים בקפידה ובריכוז, אך מצליח לשמוע את ליאור ממלמלת לעצמה... אינו מבין את דבריה, והיא מרימה עיניים ומחייכת אל סבה כמו מצאה תגלית.

"שנייה, סבא, חייבת סלפי איתך."

"סלפי?" תמה משה, "מהו ה'סלפי'?" ועוד רגע והנה נצמדת אליו הנכדה, מכוונת את הטלפון שלה כלפי שניהם,

וכמו חמה בוחק הפלש, למרות אמצע היום.

"הרב הגדול אורז לי בגדים, תכף תראה קטע."

הבזק האור ככל הנראה פועל את פעולתו ומשה נאנח, נזכר מה הוא עושה שם ולמה בא.

"חבל שאת נוסעת, יכולת לסייע לי."

"זה רק לשבוע חפירות בתל ערד, לא לאלסקה. במה אתה צריך עזרה?"

עוד לא ענה לה, וכבר נשמע צליל מתוך הטלפון ואחריו עוד אחד ועוד רבים, כמו טיפות של גשם ניתכים הצלצולים.

"כל כך הרבה מתקשרים?"

"עושים לך לייקים, סבא, יש לי אלף ושש מאות עוקבים. אתה יודע, חבל שאנחנו לא מתראים יותר," ומוסיפה בצחוק, "אולי אני אעלה סטוריז איתך בכל מיני מצבים." ומוסיפה בפאתוס, "הניגוד הזה שבין הרב הגדול מירושלים לחיי היומיום הפרועים של נכדתו מלאת החיים".

ענו על חמש השאלות 1–5.

1. יחסי קרבה וריחוק מניעים מערכות יחסים רבות.
תארו את המפגש בין הסב לנכדתו והסבירו את מערכת היחסים ביניהם. (25 נקודות)
2. בקטע שמובא לפניכם קיימים ניגודים רבים.
צינו שלושה ניגודים, והסבירו כיצד הם תורמים להבנת תפיסות העולם של הסב ושל נכדתו. (30 נקודות)
3. הסבירו מדוע מתעקשת ליאור לשלוח גלויות לסבה מרחבי העולם.
לדעתכם, כתבו מהי המשמעות הגלויה והנסתרת של משלוח הגלויות. (15 נקודות)
4. משקפת, מצלמה, מפה, תרמיל וטלפון הם חלק מן החפצים המצויים ברשותה של ליאור.
בחרו שניים מן הפריטים האלה, והסבירו כיצד הם תורמים להבנת דמותה. (20 נקודות)
5. לפניכם משפט המיוחס לאברהם אבן עזרא.
"העבר אין, העתיד עדיין, ההווה כהרף עין..."
הסבירו כיצד משפט זה מאפיין כל אחת מן הדמויות מבחינת גישתה האמונית, בחירותיה ויחסה לחיים. (10 נקודות)

חלק ב – שירים שלא נלמדו (100 נקודות)

לפניכם שני שירים :

שיר I – "אם העולם הזה הוא ים" מאת נתן יונתן

שיר II – "בתוכי עולם" מאת עמיחי ונינו

קראו את שני השירים, וענו על חמש השאלות 6–10 לפי ההוראות. (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיר I:

אם העולם / נתן יונתן

אם העולם הִזָּה הוא יָם –
אֵלָיו הוֹלְכִים כָּל הַנָּחֲלִים.
אם העולם הִזָּה הוא חוֹף –
תוֹגֵת יָמָיו מִפֶּה גָּלִים.

אם הָאָדָם הוא יַעֲרֵעַד
סוּפּוֹת נוֹשְׁבוֹת בְּאֶמְיָרָיו.
אם הָאָדָם הוא שֵׁיחַ קֵט –
בְּלֹאט נוֹשָׁרִים פְּרָחֵי שִׁינָּיו.

סוּפּוֹת נוֹשְׁבוֹת בְּאֶמְיָרָיו,
בְּלֹאט נוֹשָׁרִים פְּרָחֵי שִׁינָּיו,
כִּי הָאָדָם גַּם שֵׁיחַ קֵט,
גַּם יַעֲרֵעַד –
סוּפּוֹת בְּאֶמְיָרָיו.

ענו על שתי השאלות 6–7 על פי שיר I.

6. בשיר "אם העולם" מתוארים העולם והאדם בעזרת אמצעי עיצוב שונים.

בחרו בשני אמצעי עיצוב שונים, המופיעים בשני הבתים הראשונים, וכתבו אותם.

הסבירו במה אמצעי העיצוב האלה תורמים להבנת העולם והאדם על פי שני הבתים האלה. (20 נקודות)

7. בבית השלישי בשיר "אם העולם" מושמעת אמירה על האדם.

כתבו מהי האמירה והסבירו אותה.

בתשובתכם התייחסו לשני ציורי לשון התורמים להבנת אמירה זו. (20 נקודות)

שיר II:

בתוכי עולם / עמיחי ונינו²

ובלבו ים ובים קרקעית ובלב קרקעית יבשה
 וביבשה באר ובבאר צנור גדול
 בלב הצנור חבורים ובהבורים צמחים ובצמחים תמרור
 ובלב התמרור אדם שבלבו עולם
 ובעולם ים ובלבו קרקעית ובלב קרקעית יבשה
 וביבשה באר ובבאר צנור גדול
 בלב הצנור חבורים ובהבורים צמחים ובצמחים תמרור
 ובלב התמרור נשמת אדם ובלבה עולם
 ובעולם ים ובלבו קרקעית ובלב קרקעית יבשה
 וביבשה באר ובבאר צנור דבר גדול
 בלב הצנור חבורים ובהבורים צמחים ובצמחים תמרור.
 ובתמרור מלה אחת. חרוטה בחרוטה,
 חלולה באינסוף.

ענו על שתי השאלות 8–9 על פי שיר II.

8. הסבירו כיצד כותרת השיר "בתוכי עולם" מפרשת את משמעותו. (25 נקודות)
9. הסבירו כיצד אפשר להבין את סיום השיר "בתוכי עולם". (סיום השיר: שתי השורות האחרונות בו.) לדעתכם, האם הסיום אופטימי או פסימי? נמקו את תשובתכם. (15 נקודות)

ענו על שאלה 10.

10. השוו בין שני השירים "אם העולם" ו"בתוכי עולם". בתשובתכם התייחסו לכותרת, למבנה, ליחס לאדם ולסיום השירים. (20 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
 אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

² סמל עמיחי יעקב ונינו נפל בקרב בכפר עזה ביום כ"ב בתשרי תשפ"ד, 7.10.2023. בן עשרים ושתיים בנפלו.